

en nietsontziend ingrijpen . . . Daartoe behoefte het niet te komen! Daartoe mag het niet komen!

Twee hoogleraren bevonden zich bij de ondertekenaars van deze oproep: de Quay en een van zijn Rotterdamse collega's, prof. mr. P. Liefstinck, een van de 'linksen' in het christelijk-historisch milieu. Voorzitter van de Nederlandse Gemeenschap was in die tijd een Haags advocaat, mr. J. J. Schokking, ook al lid van de CHU; hij werd begin '40 opgevolgd door mr. H. J. Reinink, die secretaris van het college van curatoren van de Groninger Rijksuniversiteit geweest was voor hij de functie aanvaardde waarvan wij al melding maakten: chef hoger onderwijs bij het departement van onderwijs, kunsten en wetenschappen.

Vonden deze ontevredenheids- c.q. verontrustingsbewegingen veel weerklank in den lande? Neen. Zij waren, en dat gold vooral voor de Nederlandse Gemeenschap, te theoretisch; hier en daar vond die Gemeenschap bij de leiding, soms ook bij het kader van de grote democratische partijen een zekere mate van aandacht, maar haar aanhang was te zwak om als intellectuele pressiegroep merkbare invloed uit te oefenen. Elke verbinding met de grote massa ontbrak; die verbinding werd door de leden van de Nederlandse Gemeenschap ook niet gezocht.

*

De snelle nederlaag in mei '40 en Duitslands overwinning in West-Europa bleven niet zonder uitwerking op de geestesgesteldheid die wij in het voorafgaande geschetst hebben. Het Derde Rijk had 'de democratieën' verslagen – dus, zo meenden velen (hoevelen, weten wij weer niet), was het totalitaire stelsel blijkbaar effectiever dan het democratische. Wie er zo over dacht, ging de diepere oorzaak van de nederlaag zoeken in het vooroorlogs bestel: in de politieke verdeeldheid die Nederland al zo lang gekenmerkt had en in de wijze waarop de parlementaire democratie ten onzent gefunctioneerd had; los van de vraag of Duitsland al of niet de eindoverwinning zou behalen, moest dus met die fouten uit het verleden gebroken worden: Nederland moest sneller en efficiënter, vooral ook met minder parlementaire vertraging bestuurd worden – als het al wenselijk was, het parlementaire stelsel met zijn twee Kamers en zijn evenredige vertegenwoordiging te handhaven. Algemene inzichten tekenden zich hier af die ons nog in latere delen van ons werk zullen bezighouden; er waren